

รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม*

The Empowerment Model of Women for the Community Development According To Buddhist Principles

¹ประทีน แสงไทย, พระราชปริยัติกวี และ พระมหาพรชัย สิริวโร

¹Pratin Saengthai, Phra Rajapariyatkawi, and Phramaha Pornchai Sirivaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Email: pratin.ss@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัย พบว่า การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีตามศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งส่งเสริมให้สตรีเริ่มต้นจากการมีบทบาทในครอบครัว เพิ่มความรู้ให้มีอาชีพเพื่อพัฒนาชุมชน มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ครอบรู้กฎหมายเพื่อเข้าร่วมและมีบทบาททางการเมืองการปกครองในชุมชนหรือท้องถิ่น

หลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย หลักพรหมวิหาร 4 หลักฆราวาสธรรม 4 และหลักทศ 6 เพื่อให้เกิดความมั่นคงแก่ครอบครัว แบ่งเวลาพัฒนาชุมชน หลักไตรสิกขา และหลักพาหุสัจจะ ใช้สนับสนุนการพัฒนาจิตและปัญญาเพื่อแก้ปัญหาชุมชน หลักทวิภูมิจิตมีกตละเพื่อส่งเสริมพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งตนเองและชุมชนได้ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และสร้างความรักสามัคคีในชุมชน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักสาราณียธรรม 6 และ หลักธรรมที่ส่งเสริม

พัฒนาการบริหารการปกครองให้ชุมชนทำงานเป็นหมู่คณะเพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนได้แก่หลัก
อธิปไตยธรรม และอคติธรรม

รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม พบรูปแบบที่เรียกว่า
“LPD Model for Women” ประกอบด้วย 1) ขั้นเรียนรู้ คือ การส่งเสริมโลกแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2) ปฏิบัติ คือ การส่งเสริมให้สตรีได้แสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามบทบาทหน้าที่ทั้งส่วนตัวและสังคม
3) ขั้นพัฒนา คือ การเสริมสร้างศักยภาพสตรีเพื่อให้มีพลังยิ่งขึ้นด้วยการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นพื้นฐานใน
การดำเนินชีวิตตนเองในทางที่ตรงและนำพาชุมชนให้เจริญเข้มแข็งและยั่งยืน พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน
อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี; พัฒนาชุมชน; หลักพุทธธรรม

Abstract

This article has three objectives: 1) to study ideas and theories empowering women for the development of community based on modern sciences, 2) to study Buddhist principles in empowering women for the development of community, and 3) to propose the model in empowering women for the development of community based on Buddhist Principles. This is a qualitative research done by studying documentaries and in-depth interview of 9 key informants including non-participatory observation.

In the study, it was found that the empowerment of women based on modern sciences started from their roles' in the family, education, economics, society and politics. As far as the Buddhist principles in empowering women are concerned, four sublime states of mind and six directions should be applied to empower family, threefold training and four developments should be applied to empower the education, in economics the principle of virtues conducive to benefits in the present should be applied, in society four bases of solidarity and four virtues for a good householder life should be applied, in politics the principle of things leading never to decline but only to prosperity should be applied.

By virtue of those principles, the ways in empowering women based on Buddhaddhamma can be made a model named 'LPD Model for Women' embracing 1) the first is the learning step; 2) the second is the practice step and 3) the third is the development step; Based on the mentioned model, they can live their life happily and morally wherein the development of the community can be strongly and sustainably done endlessly.

Keywords: The Empowerment of Women; Community Development; Buddhist Principles

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของสังคมไทยปรับเปลี่ยนจากเดิม สมาชิกของสังคมมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างครอบครัวเกิดปัญหาเช่น ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ดังข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข ปีพ.ศ.2556 พบว่า มีสตรีใช้บริการกับศูนย์พึ่งได้ จำนวน 31,866 ราย หรือเฉลี่ยวันละ 87 ราย ทำให้ภาครัฐต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาศักยภาพของชน ชุมชน และพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าเกิดประโยชน์สุขที่ยั่งยืน (Office of the National Economics and Social Development Board, 2012-2016) สอดคล้องกับแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ คือ “สร้างสังคม เสมอภาค เป็นธรรมและยุติธรรมที่สตรีไทยอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มั่นคงปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี” (Office of Women’s Affairs and Family Institutions, 2013)

การที่องค์การสหประชาชาติกำหนดให้มีปีสตรีสากล ส่งผลให้ประเทศไทยทบทวนและปรับปรุงจัดทำแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ.2535-2544) เพื่อสนับสนุนและพัฒนาสตรีให้มีโอกาสเข้ามามีบทบาทตัดสินใจในปัญหาของครอบครัว และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงมีศักดิ์ศรีมากขึ้น มุ่งเน้นให้สตรีรู้จักดูแลรักษาสุขภาพของตนเองทั้งทางกายและจิตใจ มีความกระตือรือร้นใช้สิทธิและโอกาสแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เต็มที่ ตลอดจนพัฒนาสติปัญญาความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ (National Committee for the Promotion and Coordination of Women, 1984) แต่ปัญหาต่างๆ ยังคงเกิดขึ้นและนับวันจะมีมากขึ้น จนทำให้เกิดปัญหาการหย่าร้าง ส่งผลให้สตรีต้องรับภาระเป็นหัวหน้าครอบครัวมากขึ้น สตรีไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนหรือมีก็น้อยมาก จึงได้รับเลือกเข้ามาบริหารหรือพัฒนาท้องถิ่นในระดับต่ำ ดังข้อมูลสถิติการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในปี พ.ศ.2551 มีบุรุษได้รับเลือกตั้ง 203,237 คน สตรีได้รับเลือกตั้งเพียง 20,017 คน (Department of Local Administration, 2008)

กล่าวได้ว่า หากสตรีได้รับการสนับสนุนและเสริมแรง ก็จะทำให้เกิดพลังศักยภาพในการพัฒนาชุมชนได้ สอดคล้องกับแนวคิดที่เชื่อว่า การพัฒนาศักยภาพจะช่วยสร้างเสริม (Synergistic paradigm) ทำให้สตรีรู้คุณค่าและความสามารถทั้งของตนเองและผู้อื่น มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก เรียนรู้การทำงานและใช้ทรัพยากรร่วมกัน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และส่งผลให้มีคุณธรรมและจริยธรรมสามารถดึงศักยภาพที่มีในตนเองออกไปสู่การทำงานได้อย่างเต็มที่ (Gibson, 1991) ทำให้สตรีสามารถนำมาแก้ปัญหาและมีทักษะความเป็นผู้นำได้ (Hokanson, reference in Phiphatrattana, 2008) นอกจากนี้การเสริมแรง (Empowerment) ด้านการศึกษาทางด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มคุณค่าและศักยภาพดูแลสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะบุตรหลานให้มีคุณค่าของสังคม (Sujjanun, J. 2011) และสามารถรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่ต้องร่วมกันคิดและตัดสินใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้ (Kraft, J. 2000) ดังนั้น

การจะรักษาสมถุในชีวิตรอบครัว การทำงานเพื่อส่วนรวมหรือชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ทำนายสำหรับสตรีไทย ในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากพื้นฐานของสังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธมีสิ่งยึดโยงเป็นคำสอนความเชื่อและ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้เห็นถึงการพัฒนามนุษย์ในทุกมิติรอบด้านของชีวิต (Inthasara, 2005)

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสแก่สตรีและทรงปฏิรูปความเชื่อเรื่องสิทธิ คุณค่าและ ความสำคัญของสตรี ทำให้สตรีที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้สิทธิการบวชและเป็นกำลังหลักในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังตัวอย่างนางวิสาขาอุบาสิกา (Thai Tripitaka, 1996) ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในสตรีที่มี บทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนาจนได้รับการยกย่องจากสังคม และเป็นต้น แบบของพลังศักยภาพสตรีในการทำงานให้กับครอบครัว ชุมชนและสังคม และนางก็ได้ให้นิมนต์ธรรมะ คำสอนของพระพุทธองค์มาสู่การปฏิบัติพัฒนาตนเองและครอบครัว ทำให้สังคมเกิดสันติสุข ซึ่งสะท้อนให้ เห็นถึงพลังศักยภาพของสตรีที่มีหลักพุทธธรรมเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น การพัฒนาพลังศักยภาพสตรีเพื่อจะนำมาใช้พัฒนาชุมชน นอกจากจะศึกษาแนวคิดศาสตร์ สมัยใหม่ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพภายนอกแล้ว สิ่งที่จะต้องทำควบคู่กันไปและเป็นหัวใจสำคัญ คือ การใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพภายใน เพื่อทำให้สตรีมีพลังใจและพลังปัญญาที่เข้มแข็ง รู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลง และสามารถนำพาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมให้เข้มแข็งและยั่งยืน ดังทัศนะของ วสิน อินทสระ (Inthasara, 1972) ที่ว่า การป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในครอบครัวและสังคม และเพื่อให้มี แรงผลักดันสตรีในการพัฒนาชุมชนได้ ครอบครัวควรรู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีและต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเป็น ที่พึงของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้หลักพุทธธรรมยังนำมาใช้บริหารจัดการเกี่ยวกับการรักษาและ ใช้จ่ายทรัพย์ และฝึกอบรมให้บุตรประพฤติในสิ่งที่ดีงามเพื่อให้เข้าร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข (Phra Brahmagunabhorn (P.A Payutto), 2002) ด้วยการได้รับการพัฒนาในทุกมิติรอบด้านของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านจิตใจและอารมณ์ (Inthasara, 2003)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาการนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพสตรีเพื่อให้ เกิดพลังในการพัฒนาชุมชน โดยศึกษากลุ่มสตรีชุมชนตลาดบางน้ำผึ้งเป็นพื้นที่ตัวอย่าง ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับ รางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ปี 2006 ประเภทแหล่ง ท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2007 และชุมชนดีเด่นกลุ่มวิสาหกิจและชุมชนบ้านริมคลอง โทมัสเดย์ ปี 2010 อันเป็นผลผลิตจากพลังของสตรีในชุมชน ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมายังไม่พบ ว่า มีการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนมาก่อน ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะทำการศึกษารูปแบบการเสริมพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำไป ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสตรีให้มีพลังสร้างสรรค์ชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ สตรีที่เป็นแกนนำขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง จำนวน 7 คน จำนวน 7 ท่าน และผู้นำสถาบันในชุมชน จำนวน 2 รูป/คน รวมจำนวน 9 รูป/คน โดยมีขั้นตอนกระบวนการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารเพื่อประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีตามแนวศาสตร์สมัยใหม่และตามหลักพุทธธรรม

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ตรวจสอบคุณภาพด้วยหาค่าความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ได้ค่า IOC (Index of Item-Objective Congruence) = 0.70 ประกอบกับการสังเกตการแบบไม่มีส่วนร่วม

3) ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนตำบลบางน้ำผึ้งเพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บันทึกข้อมูลด้วยเครื่องบันทึกเสียง การจดบันทึกและถ่ายภาพ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ จำแนกแยกแยะ จัดกลุ่มเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

4) วิเคราะห์ผลด้วย SWOT และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบ Triangulation ได้แก่ การเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อหาความเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีตามศาสตร์สมัยใหม่และตามหลักพุทธธรรม

5) สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามศาสตร์สมัยใหม่

ผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามศาสตร์สมัยใหม่ จากแนวคิดของนักวิชาการด้านสังคมสงเคราะห์ ผู้วิจัยนำมาสรุปไว้ 5 ด้าน คือ (1) ด้านครอบครัว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของพลังศักยภาพที่เข้มแข็งของสตรีที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทสำคัญเช่นบุรุษที่สามารถเป็นผู้นำครอบครัวได้ แต่ต้องรักษาสมดุลครอบครัวให้มีความสุข (2) ด้านการศึกษา ควรส่งเสริมให้สตรีมีความรอบรู้ โดยการสนับสนุนเพิ่มความรู้ในอาชีพที่สามารถนำมาช่วยพัฒนาชุมชน การสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และการให้ความรู้กฎหมายชุมชน ส่งเสริมให้รักการเรียนรู้เพื่อให้สตรีมีความมั่นใจในศักยภาพของตน (3) ด้านเศรษฐกิจ ควรสนับสนุนให้มืออาชีพที่สอดรับความสามารถและพัฒนาทักษะฝีมือให้เป็นที่ยอมรับในชุมชนด้วยการฝึกอบรม กระตุ้นให้ม่ใจรักการเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจ และใส่ใจในอาชีพอย่างจริงจัง เพื่อช่วยเหลือครอบครัวและสามารถพึ่งตนเองได้ และควรแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิทธิแรงงานซึ่งจะทำให้สตรีพัฒนาชุมชนได้อย่างมีทิศทาง (4) ด้านสังคม ควรให้สตรีมีพื้นที่แสดงศักยภาพและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน จัดฝึกอบรมให้สตรีเข้าใจสาเหตุและปัญหาสังคม และให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยมและบทบาททั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยมี

ส่วนร่วมคิดและตัดสินใจในปัญหาและกิจกรรมของชุมชน ให้มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสำนึกว่าคุณค่าของคนขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถในการอุทิศตน (5) ด้านการเมือง ควรเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมและมีบทบาททางการเมืองในชุมชนหรือท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริมให้เป็นผู้นำที่มีคุณภาพด้วยการจัดฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ และให้เข้าใจบทบาทของตน ให้รู้จักการสร้างเครือข่าย ให้สตรีเป็นสมาชิกพรรคการเมืองและลงเลือกตั้งมากขึ้น และสนับสนุนผู้นำสตรีทางการเมืองให้เป็นตัวอย่างที่ดีที่ซื่อสัตย์ มีจริยธรรม รวมทั้งให้เยาวชนสตรีสนใจทางการเมืองท้องถิ่นรวมให้รู้และเข้าใจเพิ่มขึ้นด้านการเมืองและกลไกการปกครองระบอบประชาธิปไตย

หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน

พบว่า หลักพุทธธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีมีหลายหมวดธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่เที่ยงม ซึ่งสามารถแยกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านครอบครัว นำหลักทศ 6 มาเสริมสร้างให้สตรีรู้จักบทบาทหน้าที่ต่อสามี ต่อบุตร สามารถแบ่งเวลาไปพัฒนาชุมชนได้ หากปฏิบัติด้วยพรหมวิหาร 4 ทำให้ชีวิตในครอบครัวมั่นคงและสงบสุข และหลักฆราวาสธรรม 4 เพื่อให้สตรีทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์สุจริต รู้จักอดกลั้นและข่มใจตนเอง ไม่เกิดความแตกแยก การอดทนต่อทุกสิ่งทุกอย่างและเสียสละแบ่งปันสิ่งของแก่บุคคลที่สมควรให้ใช้ประโยชน์โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้แสดงถึงการมีพลังศักยภาพ เมื่อสตรีมีพลังจากความรักและความอบอุ่นในครอบครัว ส่งผลให้สตรีมีความเชื่อมั่นในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีผลดี

ด้านการศึกษา นำหลักไตรสิกขา มาเสริมสร้างและพัฒนาจิตและปัญญาของสตรี เพื่อช่วยให้สามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชุมชน ด้วยเหตุเพราะหลักไตรสิกขาซึ่งได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องชี้นำทางชีวิตให้อยู่ในวิถีที่เที่ยงให้กับตนเองและสังคม และเป็นเครื่องอบรมและขัดเกลาทั้งพฤติกรรมทางกายวาจาและใจ ทำให้สตรีงามทั้งภายนอกและภายใน และหลักพาหุสัจจะ ช่วยเสริมสร้างให้เป็นผู้คงแก่เรียนเป็นพหูสูตร ช่วยเสริมสร้างให้ตนเอง บุตรหลานและคนในชุมชน รู้จักฟัง คิด สอบถาม และจดจำบันทึก ทำให้มีความรู้มากกว่าคนอื่น เข้าใจปัญหาต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวจำเป็นต้องนำมาบ่มเพาะให้เป็นผู้มีภูมิรู้ภูมิธรรม

ด้านเศรษฐกิจ นำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะมาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถพึ่งตนเองได้และเป็นที่พึ่งให้กับชุมชน หลักธรรมดังกล่าวเป็นแนวทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการแสวงหา การรักษาและการใช้จ่ายทรัพย์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตมีความสุขและสร้างความสมดุลแก่ชีวิต การได้รับผลประโยชน์จากการประกอบกิจการหรืออาชีพที่สุจริตและการเลี้ยงชีวิตอย่างพอเหมาะพอดีตามฐานะของตน จะทำให้สตรีเป็นผู้ไม่ฟุ้งเฟ้อเป็นต้นแบบที่ดีให้กับเยาวชนในชุมชน การรู้จักหา รู้จักเก็บอีกทั้งรู้จักจัดการเศรษฐกิจของชุมชนให้เกิดความมั่งคั่งยั่งยืน ด้วยการที่สตรีสามารถปฏิบัติได้จริงกับตนเองและครอบครัว ส่งผลให้ขยายต่อชุมชน

ด้านสังคม ส่งเสริมการพัฒนาด้านความสัมพันธ์และสร้างความรักสามัคคีในชุมชน ด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้การทำงานในชุมชนประสบความสำเร็จและได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือ ปฏิบัติตนให้เป็นมิตรเพื่อสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน พุดจาติมีเหตุผลต่อกันและปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมกันทำงานและแก้ไขปัญหาด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และใช้หลักสารณียธรรม เพื่อแสดงออกของการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ด้วยการมีเมตตาทั้งกายวาจาและใจ ประพฤติตนตามหลักประเพณีอันดีงาม เคารพในกฎกติกา และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

ด้านการเมือง ส่งเสริมพัฒนาหลักการบริหารการทำงานเป็นหมู่คณะ เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชนด้วยหลักอปริหานิยธรรม สร้างการมีส่วนร่วม มีกระบวนการจัดประชุมหารือที่ดี ได้แก่ การหมั่นประชุมเป็นประจำ พูดคุยพร้อมกันบ่อยๆ กำหนดระเบียบหรือกฎเกณฑ์ร่วมกัน ให้เกียรติและรับฟังผู้นำที่คิดดี สอดส่องดูแลและปกป้องสิทธิ โดยเคารพและปกป้องรักษาประเพณีและให้เกียรติยกย่องผู้อาวุโส เป็นการเสริมสร้างงานของชุมชนก้าวหน้าไปด้วยดี และจะช่วยส่งเสริมให้สตรีได้รับการยอมรับและมีความเป็นมืออาชีพในฐานะผู้นำ และนำหลักอคติธรรมมาถือปฏิบัติ เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม

จากการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก สรุปได้ว่าสภาพบริบทของชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนทางธรรมชาติมีบรรยากาศและธรรมชาติที่ร่มรื่นเอื้อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และมีต้นทุนทางสังคม คือ การอยู่ร่วมกันของชุมชนยังเป็นลักษณะสังคมพึ่งพา ทำให้เหมาะกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนภายนอกพื้นที่ และจากพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งนี้ชุมชนค่อนข้างมีความเข้มแข็งเนื่องจากสตรีที่เป็นกลุ่มผู้นำมีศักยภาพและทำงานด้วยความตั้งใจทุ่มเทกับการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้มีธรรมชาติที่เป็นชุมชนติดแม่น้ำแล้ว ยังมีรูปแบบของการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่ยังคงอนุรักษ์ธรรมชาติทำให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวเพราะเป็นชุมชนที่มีพลังชีวิตเพราะผู้ที่เปิดร้านทำการค้าขายส่วนใหญ่ยังเป็นคนในพื้นที่ ในชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง นอกจากสมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์กันด้วยดีอย่างมีความสุข มีความสามัคคีอันดีต่อกัน ยังรักความเป็นท้องถิ่นที่เป็นแดนเกิด ร่วมมือร่วมใจและช่วยเหลือกันและกัน รู้จักพึ่งพาอาศัยกัน โดยมีสตรีเป็นพลังสำคัญในการเชื่อมประสานกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้เป็นไปด้วยดีและเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง **จุดแข็งของสตรี** คือ มีความเข้มแข็งทางจิตใจ และมีอุดมการณ์ชีวิตที่จะอุทิศตนสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ตามศักยภาพและความถนัดของตน มีความทุ่มเทและเอาใจใส่ในการแก้ปัญหาของชุมชนโดยใช้ความละเอียดของความเป็นสตรีในการแก้ไขปัญหา และมีความอดทนที่จะผลักดันกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ กระบวนการที่สตรีนำมาใช้ คือ การสร้างการมีส่วนร่วม การมีข้อตกลงร่วมในการประชุมหารือ การประพาดดินเป็นแบบอย่างที่ดีในการสมดุลชีวิตทั้งด้านครอบครัวและด้านสาธารณะประโยชน์ **จุดอ่อนของสตรี** คือ การที่สตรีในชุมชนที่มาทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่ยังเป็นบทบาทของผู้นำสตรีเป็นส่วนใหญ่ แต่สตรีที่เป็นสมาชิกในชุมชนยังขาดพลังในการพัฒนาศักยภาพที่สามารถนำมาพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการศึกษา การสนใจเอาใจใส่กระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองและสร้างอาชีพ และการพัฒนาสตรีรุ่นต่อไป

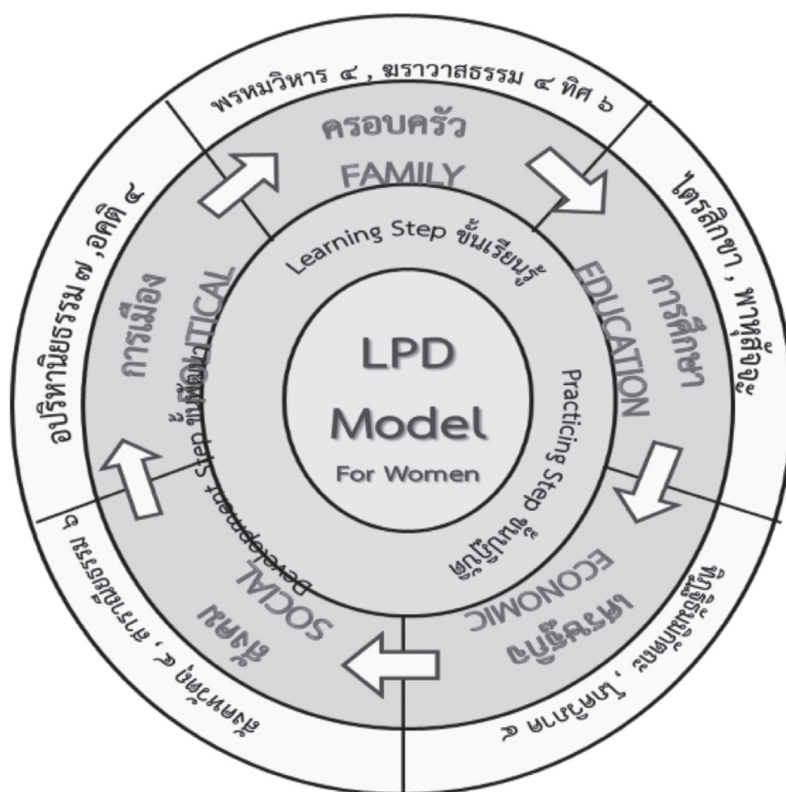
กล่าวได้ว่า ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพลังศักยภาพสตรีของสตรีชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการพัฒนาศักยภาพสตรี หากมุ่งเน้นแต่แนวคิดด้านศาสตร์สมัยใหม่ที่พัฒนาเพียงภายนอกจะทำให้พลังศักยภาพของสตรีนั้นขาดสมดุลชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านจิตใจ การนำแนวคิดการพัฒนาศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนทั้งศาสตร์สมัยใหม่และตามหลักพุทธธรรม สามารถนำมาบูรณาการพัฒนาพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน การพัฒนาศักยภาพสตรีทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง แบบบูรณาการเป็นองค์รวมและมีขั้นตอนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สอดรับกับการพัฒนามนุษย์ทุกมิติรอบด้านตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงได้นำหลักการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า การฝึกพัฒนามนุษย์แบบ ปริยัติ คือ การให้ความรู้ ปฏิบัติ คือ การทำให้เกิดทักษะ และ ปฏิเวธ คือ การเห็นผลจากการปฏิบัติ ผสมกับแนวคิดพัฒนาพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนทั้ง 5 ด้าน ซึ่งผู้

วิจัยเรียกโมเดลนี้ว่า “LPD Model for Women” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถแสดงถึงขั้นตอนการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม อันประกอบด้วย (1) ขั้นเรียนรู้ (Learning Step) (2) ขั้นปฏิบัติ (Practicing Step) และ (3) ขั้นพัฒนา (Development Step) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) Learning Step (ขั้นเรียนรู้) คือ การส่งเสริมโลกแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการพัฒนาตนเองให้มีพลังแห่งความรักทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและเข้มแข็งและการทำบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ครบถ้วนสมบูรณ์และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อนำมาสร้างคุณค่าให้กับตนเองและพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การสานสัมพันธ์ในชุมชน การปกครองทั้งด้านนิติรัฐและประชาธิปไตยตามหลักประชาธิปไตย

2) Practicing Step (ขั้นปฏิบัติ) คือ การส่งเสริมให้สตรีแสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามบทบาทหน้าที่ทั้งส่วนตัวและสังคม หมั่นพัฒนาตนเองเสมอ ขยันหาและขยันเก็บเป็นนักรวบรวมการเงินให้กับครอบครัวและชุมชน สามารถเป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่ดีเป็นแบบอย่าง ใส่ใจแบ่งปันและทำตนให้เป็นประโยชน์กับชุมชน

3) Development Step (ขั้นพัฒนา) คือ การเสริมสร้างศักยภาพสตรีเพื่อให้มีพลังยิ่งขึ้นด้วยการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตนเองในทางที่ดีงามและนำพาชุมชนให้เจริญเข้มแข็งและยั่งยืนด้วยพลังสตรีในชุมชน โดยการทบทวนความผิดพลาด ปรับปรุงแก้ไขและทำให้เจริญ พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง สำหรับ **ด้านครอบครัว** คือ (1) แบ่งบทบาทหน้าที่และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว และ(2) รับผิดชอบงานภายในบ้านควบคู่กับใช้ชีวิตในชุมชนให้มากขึ้นด้วยการทำงานสร้างสรรค์ **ด้านการศึกษา** คือ (1) การเรียนรู้โลกด้านในสร้างปัญญาและพลังชีวิต และ (2) การเรียนรู้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งเพื่อก้าวให้ทันโลก **ด้านเศรษฐกิจ** คือ (1) สร้างรายได้ด้วยรากฐานแห่งพอเพียงและความไม่ประมาท และ(2) สร้างวินัยบริหารการเงินอย่างตระหนักถึงคุณค่ามากกว่าสนองวัตถุนิยม

สรุปภาพโมเดล “LPD Model for Women”

ด้านสังคม คือ (1) ปลุกจิตสำนึกการยึดเหนี่ยวใจในชุมชน และ (2) ปลุกฝังความรู้สึกที่ดีด้วยการช่วยเหลือกัน **ด้านการเมือง** คือ (1)สร้างความรอบรู้ด้วยการหมั่นพบปะพูดคุยในชุมชน (2) เคารพในกติกา (3) ร่วมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย (4) ให้เกียรติและรับฟังผู้นำที่ดีด้วยความเคารพ (5) สอดส่องดูแลและปกป้องสิทธิสตรี (6) รักษาประเพณีอันดีงาม และ (7) ให้เกียรติยกย่องผู้อาวุโส

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนทั้งตามศาสตร์สมัยใหม่และตามหลักพุทธธรรม สิ่งที่พบคือ สตรีควรได้รับการพัฒนาทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การที่สตรียุคใหม่จะใช้พลังศักยภาพที่มีในตนเพื่อนำมาพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น สตรีต้องได้รับการพัฒนาแบบองค์รวมครบทุกมิติทั้งด้าน กาย สังคม จิต และปัญญา สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ภาวนา 4 (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2002)

นอกจากนี้ รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ใหม่ เรียกว่า “LPD Model for Women” ซึ่งมี 3 ขั้นตอนของการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีด้วยหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลโมเดลได้ ดังนี้

ขั้นเรียนรู้ (Learning Step) ขั้นปฏิบัติ (Practicing Step) และขั้นพัฒนา (Development Step) สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของเมซีโรว์ (Mezirow) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในหนทางใดหนทางหนึ่งในสี่แบบ คือ การขยายการตีความ (elaboration) ของกรอบความคิดที่ใช้อ้างอิง (frame of reference) อยู่เดิม การเรียนรู้กรอบอ้างอิงใหม่โดยการปรับปรุงเปลี่ยนมุมมอง หรือโดยการปรับเปลี่ยนแบบแผน หรือความเคยชินในวิถีคิด (habits of mind) (Nilchaikowit and Chantarasuk 2009) เห็นได้ว่า การพัฒนาเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนตนเอง ประเด็นสำคัญคือ จุดเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้และปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และนำไปปฏิบัติจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับสตรีมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐควรให้การสนับสนุนจัดเป็นหลักสูตรเพื่ออบรมผู้นำสตรี โดยมุ่งเสริมสร้างให้เกิดพลังศักยภาพตามหลักพุทธธรรมก่อน แล้วให้ผู้นำกลับไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีในหน่วยงาน หลังจากนั้นควรจัดให้บุคลากรสตรีผู้ได้บังคับบัญชาเข้ามาอบรมเป็นโครงการนำร่อง โดยผู้นำจะต้องสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับจากการอบรม รวมทั้งให้ผู้ร่วมงานที่เป็นบุรุษหรือผู้ที่ยังไม่ได้เข้ารับการอบรมร่วมประเมินผลด้วย หากได้รับผลประเมินที่ดี จึงควรขยายผลและนำไปเป็นตัวอย่างในหน่วยงานอื่นๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาและวิจัยรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม ด้วยการวิจัยเชิงผสมผสาน ทั้งคุณภาพและปริมาณ รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ด้วยการเข้าฝึกอบรมและทำกิจกรรมทั้งสตรีผู้เป็นมารดาและบุตรร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์และมีผลทำให้ชุมชนที่ศึกษามีความเข้มแข็ง มั่งคั่งและยั่งยืน

References

- Department of Local Administration, 2008, *Local Election Report of the year*. Bangkok, n.p.
- Gibson, (1991). *Concept Analysis of Empowerment*, Advance Nursing.
- Hokanson, reference in Phiphatrattana, P. (2008). *The Development of A Non-Formal Education Activity Organization Model to Develop Distance Non-Formal Education Students' Self-Empowerment*. Degree of Doctor of Philosophy, Chulalongkorn University.
- Intarasuwan, N. (2002). *The Study of Women's Capabilities in the Self and Community Development in Chumporn Province*. Master of Science (Community Development). Thammasat University.
- Inthasara, V. (2003). *The Principle of the Heart of Buddhism*. Bangkok: Thammada Printing.
- Inthasara, V. (2005). *Dhamma and Life*. Bangkok: Chakkranukul Printing.
- Kraft, J. (2000). *Power-with not power-over*. Peace News.
- MCU. (1996). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- National Committee for the Promotion and Coordination of Women, Prime Ministry Office. (1984). *Long-terms Policies and Program for Women (1992-2011)*.
- Nilchaikowit, T. and Chantarasuk, A. (2009). *The Art of Learning Process for Change: A Guide to the Psychic Process*.
- Office of the National Economics and Social Development Board, *Summary of National Economics and Social Development Plan Vol.11 (2012-2016)*.
- Office of Women's Affairs and Family Institutions, *Women Development Plan during The National Economic and Social Development Plan Vol.11 (2012-2016)*.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCUPress.
- Sujjanun, J. (2011). *Lifelong Education and Community Development*, Bangkok: O. A. Printing Houses.